

Moltkes modernisering af Dronninglund Slot 1753 til 1773 – pragtbyggeri som identitetsmarkør og selviscenesættelse i Vendsyssel

Af museumsleder, cand.mag. Anne Provst, Museum for Forsyning og Bæredygtighed

I oktober 1753 købte overhofmarskal grev Adam Gottlob Moltke (1710-1792) et, for en af kongerigets mægtigste mænd med base i København, meget afsidesliggende slot – *Dronninglund Slot* i Nordjylland. Ved Moltkes overtagelse fremstod slottet stort set, som da Hans Johansen Lindenov (1542-1596), ejer fra 1581 til 1596, havde ombygget kompleksset til en renæssancegård. Hvor det tidligere klosterkompleks alene havde en syd- og en østfløj, tilføjede Lindenov en høj vestfløj med tag med høj rejsning, tårne i vestfløjens syd- og nordhjørne og trappetårne i borggården. Mod nord etableredes en mur til afskærmning af borggården, som derefter alene kunne tilgås gennem en vognport i vestfløjen. Dertil kom en markant ladegård.¹

Moltke ønskede noget andet. Straks efter overtagelsen af *Dronninglund Slot* tog han de første skridt i et stort moderniseringsprojekt, der skitserede forandring af bygninger, have og omgivende arealer. Den 28. november 1753 skrev Moltke således til hofbygmester Laurids de Thurah (1706-1759), der på dette tidspunkt var bosat på *Borglum Kloster*, og bad om akkurate tegninger af *Dronninglund Slot* og have. Thurah tog turen til *Dronninglund Slot*, og tegningerne med etageplaner og haveoversigt sendte han til Moltke den 24. december 1753. Samtidig skrev Moltke til Thurah, at han, når Thurahs tegninger var kommet, sammen med sin gartner Christian Hansen Hind ville kommentere disse. Siden sendte Moltke samme gartner, der var oplært på *Bregentved*, og som siden havde været på uddannelsesrejse i Europa, til at overse forandringerne af haverne på *Dronninglund Slot*.² Der har været betydelige udgifter forbundet med forandringerne af både bygninger og haver på det, i en enevældig forståelsesramme, meget afsidesliggende slot, hvor vi med stor sikkerhed kan sige, at Moltke aldrig havde påtænkt at bosætte sig. Moltkes rolle som overhofmarskal tillod ham ikke at være borte fra hoffet, og han opholdt sig

Prospekt fra 1734 af Dronninglund før ombygning og modernisering. Her ses de udvendige trappetårne, borggårdsmuren, de forskellige højder på taget på de forskellige fløje samt tagets stejle rejsning på vestfløjen. Illustration: Dronninglund Lokalkiv.

Udateret haveplan over Dronninglund Slotshave. Her ses gartner Hinds omfattende haveanlæg, der skulle matche, det på haveplanen endnu uombyggede, slot. Illustration: Dronning Juliane Maries Atlas. Hendes Majestæt Dronningens Håndbibliotek, Kongernes Samling.

derfor oftest i København eller på et af sine sjællandske godser. Alligevel blev projektet både omfattende og bekosteligt og kom, som vi vil se, til at være meget langvarigt.

Moltkes modernisering af *Dronninglund Slot* rejser en række interessante spørgsmål, som denne artikel vil søge af besvare. Hvad ønskede Moltke at opnå med moderniseringen? Hvorfor prioriterede Moltke et så

ekstravagant forbrug så langt fra hoffet – hvad var formålet? Hvordan kan vi forstå moderniseringen i forhold til Moltkes kommunikation af sin position i en fjern del af kongeriget? Spørgsmålene vil søges besvaret med udgangspunkt i en klarlægning af Moltkes metode til gennemførelse af selve moderniseringen samt elementerne i moderniseringen. Sammen med disse vil en kort behandling af Moltkes personlige fremtoning og selvscenesættelse danne grundlag for undersøgelsen af ovenstående spørgsmål.

Moltkes liv og virke er velbelyst blandt andet i værkerne *Moltke – rigets mægtigste mand* og *Christian VII's Palæ – Amalienborg*. Dog tages der i disse værker i høj grad udgangspunkt i Moltkes position ved hoffet, hans rolle som mæcen og – i et mere overordnet perspektiv – hans virke som godsejer. I denne artikel er hovedfokus imidlertid på hans modernisering af *Dronninglund Slot* og formålet bag.

Korrespondancer om et moderniseringsprojekt

Artiklen er først og fremmest baseret på undersøgelsen af korrespondancer, bevaret i dels en kopibog fra *Dronninglund Slot*, dels i arkivaliepakker på Bregentved Godsarkiv. Disse korrespondancer viser med al tydelighed, at Moltke havde store planer om at gøre *Dronninglund Slot* til et rigtigt barokslot med et symmetrisk bygningskompleks, lige linjer, pilastre, afvalmede tage og en have, der så godt som muligt levede op til krav om symmetri og placering i forhold til slotsbygningerne.³ Korrespondancerne viser også, at Moltke involverede sig i enhver del af planlægning og udførelse af modernisering og vedligehold, og at han altid var meget præcis i sine tilbagemeldinger

om, hvad der skulle foretages hvordan og hvornår. Moltkes forsøg på at målrette og effektivisere sine medarbejders arbejde var dog ikke altid lige frugtbare.⁴

I øvrigt anvendes Moltkes efterladte mindeskrifter, hvor Moltke selv reflekterer over sin position og sine valg. I denne kilde fokuseres der mere på politik og større begivenheder end på Moltkes private sfære, hvortil moderniseringen af *Dronninglund Slot* hører.⁵ Trods Moltkes tilsyneladende oprigtighed og ærlighed må man konstatere, at mindeskrifterne, som Moltke selvfølgelig har været bevidst om ville efterlade et aftryk af ham for eftertiden, kun kan give et ret ensidigt billede af Moltkes liv og levned. De giver til gengæld god indsigt i Moltkes overordnede forståelse af det samfund, som han levede i, og i hans selvforståelse, og de er inddraget som kilde til netop dette.

Til belysning af moderniseringsprojektet er der som kilde også anvendt en række illustrationer i form af tegninger af slottets bygningskompleks og haverne. En del af dette materiale befinder sig ligesom den ene side af brevkorrespondancerne på Bregentved Godsarkiv, mens enkelte befinder sig i Dronningens Håndbibliotek. Desuden er flere tegninger og rekonstruktioner udarbejdet af Bente Hammer i forbindelse med en artikel publiceret i tidsskriftet *Architectura* i 1979. Illustrationerne sikrer i flere tilfælde større indsigt end skriftligt kildemateriale, når målet er at skabe forståelse for de forandringer, som skete på Moltkes foranledning. Dette skyldes dels, at illustrationerne skaber overblik over forholdet mellem bygningskompleks, elementer i haven og indvendige rumforhold, dels at de giver beskueren mulighed for at sammenligne de optegnede dele før og efter moderniseringen.

Stik over Dronninglund Slot påført årstallet 1768. Stikket er meget lig introillustrationen, dog fremstår bygningerne her ikke pudsede. Det er ikke muligt ud fra stikket at se nogen forandringer i bygningsmassen. Illustration: Dronninglund Lokalarbiv.

Godserne

Nok kom Adam Gottlob Moltke af adelslægt, men der var ikke i hans barndom tale om overdådighed som den, han kom til at opleve i sin periode på toppen af magten ved det enevældige danske hof.⁵ I 1746 udnævnte Frederik den 5. (1723-1766) Moltke til overhofmarskal – næsten samtidig fik han af kongen

overdraget *Bregentved Gods* mellem Køge og Næstved. Frem til 1750 erhvervede Moltke flere godser omkring *Bregentved* og fik på den vis jord nok til på kongens fødselsdag den 31. marts 1750 at få oprettet grevskabet *Bregentved* og blive udnævnt til greve. Grevskabet rummede godserne *Bregentved*, *Turebyholm* og *Juellinge*, mens endnu et gods, *Eskilstrup*,

ikke blev en del af grevskabet. Siden købte Moltke nabogodserne *Tryggevælde* og *Alslev*, men dermed var gods erhvervelserne ikke ovre. Moltke anskaffede sig således *Glorup* og *Rygaard* på Fyn, *Gammelgaard* på Lolland, *Lindborg* og *Dronninglund* i Jylland samt *Noer* og *Grönwohld* i Slesvig-Holsten samt enkelte andre godser i kortere perioder. I flere tilfælde brugte Moltke desuden betragtelige summer på at forandre og istandsætte bygninger og haveanlæg og gav samtidig anvisninger til optimering og effektivisering af driften af sine godser til godsernes forvaltere.⁷

Der har tidligere været givet forskellige bud på baggrunden for opbygningen af Moltkes enestående godssamling, herunder køb af *Dronninglund Slot*; blandt andet påpeges det i værket *Moltke – rigets mægtigste mand*, at Moltke havde behov for gods til alle sine sønner, samt at de mange godser skulle bidrage med økonomi til det eksklusive hofliv.⁸ En anden forklaring på Moltkes opkøb af gods kunne være hans passion for administration, effektivisering og forskønnelse. Som overhofmarskal involverede Moltke sig i stort set alt omkring hofadministrationen, og hans involvering var i mange tilfælde været ganske fint sammen med hans interesse for at forskønne arkitekturen på sine egne ejendomme.⁹ Ingen af de to ovenstående bud svarer dog på, hvorfor Moltke købte gods med så stor geografisk afstand til hoffet som *Dronninglund*, eller hvorfor han siden brugte så mange ressourcer på at modernisere det. Her vil der, med udgangspunkt i artiklens indledende spørgsmål, blive argumenteret for, at Moltkes langvarige istandsættelse og modernisering af *Dronninglund Slot* var et led i hans arbejde for at understøtte sin egen identitet og position uden for hoffets snævre

kredse. Den gedigne ombygning af *Dronninglund Slot* gjorde Moltke tilstedeværende i Vendsyssel, godt nok i form af habile driftsledere, håndværkere og et prægtigt barokslot, men ikke desto mindre. Det var og blev Moltkes ordrer, der tegnede de forskellige forandringer på *Dronninglund Slot*.

Et vendsysselsk barokslot

Som nævnt i begyndelsen af artiklen satte Moltke gang i projektet med forandring af *Dronninglund Slot* straks efter overtagelsen i efteråret 1753. Projektet bestod i dels projektering – opmålinger, tegninger og planer – og dels den egentlige ombygning og forandring af haver og omgivelser.

Det fremgår ikke af kildematerialet, at Moltke ønskede moderniseringen af *Dronninglund Slot* gennemført i en samlet proces. Hans anmodninger – dels til Thurah om en samlet oversigtstegning med både slotsbygninger og have, og dels til gartner Hind om en fuldstændig plan for havens omorganisering – vidner om en holistisk tilgang.¹⁰ Det er ikke muligt at definere projekteringsfase og byggefase som to fortløbende processer. Forandrings- og moderniseringsarbejdet begyndte ved Moltkes overtagelse af godset og har formentlig strakt sig gennem hele Moltkes tid som ejer. Byggefaserne har tilsyneladende været gennemført i etaper. Vi ved, at ombygningen begyndte i sommeren 1754, at der i maj 1755 blev arbejdet med kirketårnet, og at der manglede en del bygningsforandringer i 1754, da Thurah forlod *Børglum Kloster* og dermed Vendsyssel for at overtage posten som generalbygmester i København. Herefter sendte *Dronninglunds* forvalter Roosen Moltke opdaterede beskrivelser og tegninger over *Dronninglund Slot*.¹¹

Korrespondancerne om planerne for udvikling og modernisering af haverne findes der også lange og præcise instrukser for. Allerede fra marts 1754 sendtes breve med instrukser fra Moltke samt svar med kommentarer og tilføjelser til Moltkes haveplaner retur fra Roosen til Moltke. Den 20. marts 1754 ankom gartner Hind til *Dronninglund Slot* og overtog herfra udførelse af planer og kommunikation om haverne. Blandt andet sendte han den 23. september 1754 tre tegninger over den søndre have, nummer et med den daværende have, nummer to et nyt anlæg baseret på daværende haves mønster og nummer tre en næsten fuldstændig forandring. Hind skrev samtidig, at der: "Til alleerne, som til alt anlæg behøves, har gartner nok af alle slags træer ...".¹²

Korrespondancen om havernes indretning kom for øvrigt de kommende år til også at involvere slotsgartner H.H. Bruhn fra *Frederiksberg Slot*. Om den meget langstrakte proces med fortsatte ombygninger af slottet og omlægning af haverne var et fra Moltkes side bevidst valgt, ved vi ikke, men det er nok sikkert at antage, at det kontinuerlige arbejde kan have hjulpet til at placere Moltke centralt i vendelboernes bevidsthed. Et element, der også kunne virke understøttende i forhold til ovenstående, var uddeling af gode planter og frø til godsets bønder.¹³ Til formålet, og til det formål at forsyne slotshaven med planter, oprettedes en slags planteskole på *Dronninglund Slot*, og gartner Hinds store arbejde med at skaffe de rette planter til planteskolen kunne nok indimellem forsinke ham i de opgaver, som Moltke ellers bad ham udføre. Således i 1754, hvor Hind havde travlt med at bestille citrusplanter hjem og derfor ikke rigtig kom videre med forandringerne af haven, efter at Moltke

endelig havde vedtaget Bruhns plan.¹⁴ Samtidig kan den pragt, der løbende tilføjedes slot og have, have gjort indtryk på beskueren og fungeret understøttende for Moltkes position og identitet i Vendsyssel.¹⁵

Til trods for den mangelfulde viden om, hvornår de enkelte etaper i moderniseringen af bygninger og have blev gennemført, kender vi resultaterne af ombygningen og det meste af havens omorganisering. Resultaterne af den massive ombygning og forandringerne var et barokslot med barokhave, hvor alle regler om symmetri, lige linjer og regelmæssighed, så vidt det overhovedet er muligt, var overholdt.¹⁶

Det var dog ikke så ligetil at få det gamle nonnekloster, der var bygget om til renaissancegård, til at blive til et fuldblods barokslot. Vestfløjen, som Hans Johansen Lindenov havde tilføjet, var et rigtigt renaissancehus med hjørnetårne, stejlt tag og udvendigt trappetårn. Slottets to andre længer var begge lavere, og østfløjen dertil også betydelig smallere. Dertil kom, at øst- og sydfløj mødtes i kirkebygningen, der selvfølgelig havde et tårn, og at der i gården i øvrigt fandtes flere udvendige trappetårne og udsyn til flere kviste. Haven havde man forsøgt at strukturere, men der var dog fortsat en mængde elementer, der skulle ændres, før den fremstod som en barokhave. Et par svært overkommelige problemer var havens placering i forhold til slottets bygninger, samt at vejene, der gik ind til slottet, ikke var i lige linje i forhold til centerakserne, og at kirkemuren udgjorde en skæv afgrænsning til lysthaven.¹⁷

Efter ombygningen havde *Dronninglund Slot* tre lige høje fløje uden kviste og ens hældning på taget. Et halvt stokværk var taget af vestfløjen og dens tårne havde fået afvalmet tag. Trappetårnene var forsvun-

I dag står Dronninglund Slot stadig i den form, som det fik i midten af 1700-tallet ved den gennemgribende ombygning og modernisering igangsat af overhofmarskal grev Adam Gottlob Moltke (1710-1792). Foto: Anne Proust.

det og erstattet af indvendige trapper, hovedtrappen i et helt nyt trappesystem placeret midt på sydfløjen i den syd-nord-gående akse. Slottets anden gennemgående indvendige trappe blev placeret i den sydlige ende af vestfløjen. Dertil kom selvfølgelig flere småtrapper mellem de enkelte etager. Haven undergik ligeledes

forandringer. Det er dog uvist, helt hvor meget af gartner Hinds haveplan der faktisk blev gennemført. Sikkert er det dog, at der anlagdes lindealler, parterrer, busketter, damme og stier i sikker barokstil.¹⁸

Niveaue for slottets ombygning og dets endelige udformning kan hævdes at være udtryk for Molt-

Peder Als' (1725-1775) portræt af Moltke fra 1766. Med ordensbånd, marskalstav og det brillantbesatte brystportræt af kong Frederik den 5. (1723-1766), som kongen selv havde givet Moltke. Foto: Elizabeth Moltke-Huitfeldt.

kes ambition om repræsentation af sig selv i Vendsyssel. Skulle det moderniserede slot fungere som selvscenesættelse i en landsdel langt fra hoffet, var det enormt vigtigt, at hele dets udtryk i videst

mulige omfang levede op til Moltkes selv billede og selvforståelse.

Moltkes detaljefokus i breve til blandt andet slotsforvalter Roosen, hofbygmester Thurah og gartner Hind – samt anmodning om detaljer i breve til Moltke – vidner da også om stor interesse for projektet. Breve med tegninger med oversigtsplaner af rummene på de forskellige etager, beskrivelser af værelserne og beskrivelse af haven tydeliggør således, at Moltke var endog meget interesseret i stand, funktionalitet og udtryk på det gods, han havde erhvervet sig.¹⁹ Senere korrespondancer, der mere handler om procesdele og gennemførelse, tegner det samme billede.²⁰ Her måtte forvalter Roosen flere gange sende Moltke omhyggelige beskrivelser af de forskellige muligheder. Blandt andet sendte Roosen den 4. november 1756 Moltke en lang beskrivelse af slottets rum i deres nuværende beskaffenhed med angivelse af behov for istandsættelse og reparationer. Herunder beskrivelse af:

Store N° 2 af dito Nummere: Lofted er betrokket hvidt malet med hvide Gesimser og Blafon midt udi, i god stand. Gulvet er med Bredder belagt, u-malet i god stand. Veggene ere rundt om betrokne med smukt Malerie, i god stand. Neden omkring er Paneel 3 qv: og 3/16 deel høyt, malet med adskillige Couleurer efter Betrækket. Dørene ere med brun Eege marmorering og Gerigterne derom med hvid og graa marmorering anstrøgen. Dør gerigterne gaar i en Frontispice, hvor der er et gammeldags Portrait i hvert af Dem. Vindverne ere i Engelske Rammer, Rammerne blaa og Karmene ligesom Dørene.²¹

Under beskrivelsen af hvert rum tilføjer Roosen sin anbefaling af, hvad der burde være i rummet. Således for ovenfor beskrevne rum:

Eet Forgyldt Speil 2 al: Høy og 5 qv: bredt. Console dertil. 6 Forgyldt Læders Stoele. 2 par hvide optrokne Gardiner med Qvaster. Eet Skilderie over Caminen 3 al: og 1 qv: høyt og 3 al 2½ qv: bredt. Eet Camin Skildt vil giøres af nye og anstryges efter Resten, iligemaade maa og Carnisen om Caminen hvid anstryges.²²

At Moltke således udbad sig disse detaljerede beskrivelser af byggeriets fremskridt, viser med al tydelighed, at han fandt det nødvendigt at have et fuldstændigt overblik over, hvor langt de forskellige projekter var nået.²³ Moltke kunne på grund af afstanden ikke med egne øjne se forandringerne, men hans styring på detaljeniveau understreger for os, at slottet og dets udtryk tjente en vigtig funktion.²⁴

En mægtig mand – også i Vendsyssel

Som vi i dag sætter os i scene ved at køre et bestemt bilmærke, gå i bestemte tøjmærker og holde en bestemt avis, var forbrug i 1700-tallet en af de mest oplagte måder at iscenesætte sig selv på og dermed skabe og fastholde identitet. Luksuriøse og ekstravagante klæder, sko, parykker, parfumer, boliginteriør og -eksteriør kunne medvirke til at vise, at man var medlem af samfundets absolutte top.²⁵ For personer, der kom "udefra", som ikke i udgangspunktet var en del af den absolutte elite, gjorde dette sig i særlig grad gældende. Arbejdet for at blive en del af toppen krævede et bevidst og målrettet stykke arbejde, der på

den ene side handlede om opførelse, fysisk fremtræden, godser og interiør – iøjnefaldende forbrug – og som på den anden side handlede om politisk tæft og succes i forhold til at skabe alliancer.²⁶

Fra de mange portrætter ved vi, at Moltke, i det mindste når han skulle portrætteres, var ulasteligt klædt, og at han i fysisk fremtræden og i portrættets iscenesatte præsentation i den grad formåede at leve op til alle forestillinger og krav til en person i højeste rangklasse.²⁷ Således kommer Moltkes standsbevidsthed og selvfrestilling til udtryk på blandt andet Carl Gustav Pilos (1711-1793) portræt fra 1760, som viser Moltke som ridder af Elefantordenen og samtidig bærer af kongens brillantindfattede portræt. Det samme kunne siges om Peder Als' (1725-1775) portræt fra 1766, hvor Moltke bærer en mønstret vest og jakke med brede revers på ærmerne, Elefantordenen, hofmarskalstaven og igen kongens brillantindfattede portræt, og Ernst Heinrich Löfflers (1723-1796) helfigursportræt af Moltke som elefantridder fra 1774. Her bærer Moltke, ud over Elefantordenen, også et brillantindfattet portræt af kongen og hofmarskalstaven – Moltkes dragt er i guldbrokade, og han bærer kåbe med Dannebrogordenens symbol.²⁸ Vi ved også, at Moltke anvendte de bedste arkitekter og de mest anerkendte kunstnere, både når han handlede på kongens og på egne vegne, prægtigst eksemplificeret i etableringen af Moltkes/Christian den 7.s Palæ.

At Moltke både var og formåede at fremstille sig som en mægtig mand, er altså velbelyst. Men hvordan skal vi forstå moderniseringen af *Dronninglund Slot* i billedet af Moltkes høje placering ved hoffet og hans selvforståelse?²⁹

Helfigursportræt af Moltke som elefantridder, malet af Ernst Heinrich Löffler (1723-1796) i 1774. Moltke var meget stilsikker og lod sjældent en mulighed for vise dette gå sin næse forbi. Foto: Elizabeth Moltke-Huitfeldt.

Ud over selvscenesættelse gennem for eksempel personlig fysisk fremtræden krævede en plads i toppen af samfundet politisk tæft og evnen til at danne fordelagtige alliancer. Denne anden side af sagen kunne man ikke købe sig til – selvom det uden tvivl hjalp at være formuende.

Moltke evnede at skabe sig enormt stærke alliancer med kernepersoner ved det danske hof, særligt bør nævnes gehejmeråd og udenrigsminister Johan Sigismund Schulin (1694-1750) og gehejmeråd og konseilsmedlem Johan Ludwig Holstein (1694-1763). Disse alliancer er blevet vurderet til, lidt utraditionelt for tiden, at være baseret på stærk loyalitet og fundement på lige dele fælles verdensopfattelse og respekt.³⁰ Der var dog mange personer ved det enevældige hof, som hverken delte Moltkes verdensopfattelse eller hans indstilling til interpersonelle relationer. Hoffet er derimod ofte blevet beskrevet som fuldt af intriger, sladder, politiske og apolitiske alliancer.³¹ Moltkes position og magt hang da også uløseligt sammen med de relationer, som han fik til de to enevældige konger Christian den 6. (1699-1746) og Frederik den 5. (1723-1766). Kong Christian den 6. ansatte i 1722 Moltke som tjener, udnævnte ham i 1730 til kammerpage og siden i 1743 til hofmarskal for kronprins Frederik. Moltkes forhold til Frederik den 5. – først som kronprins og siden som konge – var baseret på ubrydelig loyalitet og enorm fleksibilitet fra Moltkes side, hvilket resulterede i kongens ubetingede gunst. Denne fasttomrede alliance var et stærkt kort for Moltke i kongens levetid, men betød i sagens natur også, at Moltke ville være i farezonen, fra det øjeblik Frederik den 5. ikke var konge mere. Fra det tidspunkt skulle Moltke overleve på lige vilkår med resten af hoffets

top i spindet af alliancer og intriger, og det endda ved et hof, hvor han ikke var så populær hos de nye magtalliancer. Det endte da også med et brud med hoffet, da Moltke den 16. juli 1766 blev afskediget i unåde.³²

I denne situation stiller moderniseringen af *Dronninglund Slot* sig i et interessant lys. I kraft af moderniseringen og Moltkes store indflydelse på resultatet kunne slottet siges at matche både placering og selvforståelse, og hvert enkelt element (rum, sale, inventar, haver) kunne altså potentielt fungere som en understregning af Moltkes position og repræsentation i Vendsyssel. Selv efter Moltkes afskedigelse fungerede *Dronninglund Slot* og Moltkes andre besiddelser som fysiske magtbastioner. Moltkes repræsentation i Vendsyssel blev ikke mindre, da han blev afskediget, og slottet og slotshaven gav stadig det udtryk, at Moltke var en mægtig mand.

Underspillet selvscenesættelse

Håndteringen af ombygning og modernisering af *Dronninglund Slot* og slotshave giver os et glimrende indtryk af, hvordan Moltke håndterede administration og drift af sine godser. Men var håndteringen i virkeligheden mest et symptom på Moltkes bagvedliggende behov for at få sin position manifesteret på en egn, hvor glansen fra hans hofnære besiddelser ikke rakte? Flere elementer tyder på, at vi kan se Moltkes enorme forbrug på modernisering af *Dronninglund Slot* og dets omgivelser som et udtryk for et ønske om vise position og magt, og dermed kommer Moltkes etablering af et vendsysselsk barokslot til at fungere som identitetsmarkør og selvscenesættelse.

Et argument, der taler for dette, er den geografiske placering. Det er symptomatisk, at Moltke erhvervede

sig godser i alle landsdele, og det forekommer mindre sandsynligt, at dette tjente til at tilgodese behovet for gods til sønnerne end til opfyldelse af hans eget behov for at være til stede i de forskellige landsdele. Godt nok gav valget af netop *Dronninglund Slot* Moltke rådighed over et af Vendsyssels mest betydelige godser, der relativt få år tidligere havde været et kongeligt slot. Afstanden til hoffet gjorde dog ikke *Dronninglund Slot* til et oplagt valg, hvis man, som det var ambitionen for sønnerne, skulle bestride en position ved hoffet.³³ Der til kommer, at Moltkes store forbrug på ombygning af slottet, indretning af sale og værelser, interior og omlægning af haven ikke var nødvendig for hverken indtægtsgivende drift eller for overdragelse af godset til en søn. Til gengæld fungerer beliggenheden optimalt, hvis projektet handlede om at iscenesætte sig selv, hvor man ikke kunne være repræsenteret i egen person.

Det virker derfor oplagt, at Moltkes behov for selvscenesættelse og stadfæstelse af position langt fra hoffet har animeret købet og moderniseringen af *Dronninglund Slot*. I givet fald fungerede det så godt, at folk i *Dronninglund* stadig taler om Moltke i dag.

Noter:

- 1 Af prospekter gengivet her i artiklen ses *Dronninglund Slot* for Moltkes modernisering med vestfløjen som ægte renæssancehus. Haven beskrives i Bente Hammers artikel.
- 2 Moltkes kopibog 24. december 1753 og Bregentved Godsarkiv, XII.F. 1.
- 3 Blondel beskriver i sit værk *De la distribution des maisons de plaisance*, hvordan bygninger og have efter tidens arkitektur og trend mest hensigtsmæssigt opbygges.
- 4 Flere eksempler ses i Moltkes Kopibog Fol. 21, Fol. 32, Fol. 107, Fol. 109.
- 5 Moltke bruger megen plads på at beskrive sine planer for strukturering af opgaverne med ledelse af hoffet, analyser af de forskellige interessenter og fremstiller i det hele taget sine egne synspunkter, i forhold til hvordan hoffet bør drives.
- 6 Moltke kom fra en gammel tysk adelsslægt. Med begrænsede midler gik vejen frem i livet, for Moltkes vedkommende gennem det danske hof, hvor han fik tjeneste som 12-årig.
- 7 Moltkes ønsker og befalinger til sine medarbejdere samt det færdige resultat af moderniseringen af *Dronninglund Slot* og have efterlader ingen tvivl om at der er brugt mange ressourcer her, Moltkes kopibog 1753-1755. Jespersen, Porskrog m.fl. beskriver desuden ombygninger og moderniseringer ved flere andre godser, som Moltke erhverver, s. 160 og 191 ff.
- 8 Jespersen, Porskrog m.fl. s. 327.
- 9 Her tænkes i høj grad på Moltkes fordele af at bestyre store kongelige byggerier som for eksempel Frederiks Kirke, hvor adgangen til byggematerialer kunne være en fordel.
- 10 Allerede i efteråret 1753 anmoder Moltke som beskrevet Thurah om fuldstændige optegninger af slottet og haven, og siden beder han flere gange Roosen og Hind om opdateringer.

- 11 Lorenzen og Bregentved Godsarkiv, XII.F. 5.
- 12 Bregentved Godsarkiv, XII.F. 2.
- 13 Ligesom det var tilfældet med håndværkere og arbejdere, der arbejdede med moderniseringen, har bønder, der har hentet planter og frø ved planteskolen, ikke kunnet undgå at blive bevidste om Moltkes vidtstrakte magt.
- 14 Bregentved Godsarkiv, XII.F. 2.
- 15 Desuden har ombygninger af slottet og omlægning af have krævet en hel del håndværkere og arbejdere, der alle er blevet bevidste om Moltke, hans position og velmagt.
- 16 Blondel. Dog ændredes slottets grundrids ikke, og rumdelingen forblev også i det væsentligste, som den var.
- 17 Hammer s. 40-1 samt Bregentved Godsarkiv, XII.F. 5.
- 18 Hammer s. 36 f.
- 19 Moltkes Kopibog 1753 samt Bregentved Godsarkiv, XII.F. 1-5.
- 20 Moltkes kopibog 1753 og Bregentved Godsarkiv, XII.F. 1-5.
- 21 Bregentved Godsarkiv, XII.F. 2.
- 22 Bregentved Godsarkiv, XII.F. 2.
- 23 Moltkes kopibog 1754 og Bregentved Godsarkiv, XII.F. 1.
- 24 Elias 1983 s. 42 ff.
- 25 Herregården bd. 2 s. 95 ff.
- 26 Norbert Elias påpeger i værket *The Civilizing Process*, at det netop er i interaktion, at vi skaber os selv og definerer os i forhold til andre, mens Richard Jenkins i værket *Social identitet* understreger, at for at definere sig må man have "fælles symbolske domæner", hvorudfra vi kan forstå og afkode hinanden. Elias 2000 s. 191 ff. Samt Elias 1983 67 ff., Jenkins s. 29, s. 45 og 136 ff. I forhold til begrebet "øjnefaldende forbrug" (conspicuous consumption) henvises til Thorstein Veblen, der sidst i 1800-tallet definerede selv-scenesættelse som et formål bag øjnefaldende forbrug.
- 27 Hofmarskallen er indplaceret i øverste rangklasse, rangklasse 1, i rangfølgen fra 1693. Her henledes i øvrigt til vo-

res viden om Moltkes påklædning fra de mange portrætter af samme.

- 28 Pilos portræt findes på Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, mens de to andre portrætter er i privateje.
- 29 Jespersen, Porskrog m.fl. s. 78 ff., s. 266 ff. og s. 365 ff.
- 30 Jespersen, Porskrog m.fl. s. 29 ff.
- 31 Struensee og det danske hof s. 135 ff.
- 32 Jespersen, Porskrog m.fl. s. 110 ff.
- 33 Rasmussen s. 3-4 *Dronninglund, Dronninggaard* samt Hals Ladegaard havde tilsammen over 1.000 tønder hartkorn. Moltke forsøgte at få embeder ved hoffet til alle sine sønner, hvorfor gods i Vendsyssel ville være en ulempe.

Litteratur:

- Andersen, Ellen: *Moden i 1700-årene fra 1690 til 1790*, Nationalmuseet 1977.
- Andersen, Lise, Andersen, Wisja m.fl.: *Fra reformation til enevælde Renæssancen i Nordjylland 1536-1660*, Nordjyske Museers Østkystnetværk 2007.
- Blondels, J.F.: *De la distribution des maisons de plaisance*, Farnborough 1967.
- Dige, Lene: *Dronninglund Sogn i 1700-tallet*, Dronninglund 1994.
- Hammer, Bente: "Dronninglunds Barokhave – En herregård og dens historie", i: *Architectura 1*, Selskabet for Arkitekturhistorie, 1979.
- Jenkins, Richard: *Social Identitet*, 2006.
- Jespersen, Knud J.V., Carsten Porskrog Rasmussen m.fl.: *Moltke Rigets Mægtigste Mand*, Gylding 2010.
- Johannsen, Birgitte Bøggild m.fl.: *Herregården Mennesker – Samfund – Landskab – Bygninger*, Bind 2: *Anlæg, interiør og have*, Esbjerg 2005.
- Jørgensen, Harald: *Fra Christiansborg til Amalienborg*, Herning 1996.

Lorenzen, Vilh.: *Studier i Dansk Herregårdsarkitektur i 16. og 17. årh.*, København 1921.

- Norbert, Elias: *The Civilizing process*, Oxford, 2000.
- Norbert, Elias: *The court society*, Oxford, 1983.
- Norbert, Elias: *The History of Manners*, New York 1978.
- Rasmussen, Alexander: *Kulturbilleder fra Dronninglund Gods i Grev A.G. Moltkes Tid*, Vendsysselske Aarbøger Bd. IV, 1921-2.
- Reverdil, E.S.F.: *Struensee og det danske hof 1760-1772*, København, 1917.
- Raabyemagle, Hanne: *Christian VII's Palæ – Amalienborg: Chr. VII's palæ – Amalienborg*, Bind 1: *A.G. Moltkes Palæ 1749-1794*, København 1999.
- Veblen, Thorstein: *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*, New York 1971 (1. udgave 1899).
- Villadsen, Kaspar: "Skabelsen af det moderne subjekt", i: *Tidskriftet Antropologi* nr. 55, 2017.
- Wegener, C.F.: *Grev Ad. Gottl. Moltkes efterladte Mindeskrifter*, Særtryk af Historisk Tidsskrift. 4. R. 2. Bd. 1870-72.

Utrykt kildemateriale:

- Bregentved Godsarkiv, XII.F. 1-5.
- Rigsarkivet Viborg, Moltkes Kopibog 1753-1758.